

Tarixinin müxtəlif dövəmlərində ermənilər tərəfindən soyqırımına məruz qalan Azərbaycan xalqı növbəti belə faciə ilə 1992-ci ilin qarlı qışında Xocalıda üzləşdi. Sovetlər imperiyasının süqutu ilə yaranan mürək-kəb tarixi və ictimai-siyasi sərəitdə dövlət müstəqilliyini yenicə qazanan Azərbaycanın üzləşdiyi ərazi itkisi ilə yanaşı, əsrin ən dəhşətli faciələ-rindən birini yaşaması ölkənin yeni tarixinə qara hərfhlərlə yazıldı.

Əsrin faciəsinə gedən yolun başlanğıcı

Xocalı qətliamının, eləcə də ondan əvvəl xalqımıza qarşı dəfələrlə törədilən soyqırımlarının vaxtında hüquqi-siyasi qiyməti-ni almaması illər boyu Azərbaycanın üzleş-diyi ən böyük ədalətsizliklərdən biri olub. Bu ədalətsizliyin aradan qaldırılması üçün uzun müddət heç bir addım atılmayıb. Yaşan-an faciələr, o cümlədən Xocalı soyqırımı haqda ətraflı təfsilatlı araşdırmalar yalnız ümummilli lider Heydər Əliyevin xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdı-şından sonra aparılıb və bu hadisələrə hü-quqi-siyasi qiymətin verilməsi prosesi başlanıb. Dünyaya xalqımızın üzleşdiyi fəlakət-lər barədə ətraflı, fakt və sübutlarla zəngin olan məlumatlar çatdırılıb. Elə XX əsrin ən dəhşətli hadisələrindən olan Xocalı faciəsi-nin də həm bir soyqırımı olaraq təsbit edil-məsi, həm də bu barədə əsl həqiqətlərin dünyaya çatdırılması məhz ulu öndər Hey-dər Əliyevin sayəsində mümkün olub.

Tarixin ironiyası isə ondan ibarətdir ki, ötən əsrin sonlarında Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başlanması ilə Azərbaycan xalqının üzleşdiyi yeni faciələr, yaşadığı soyqı-rımları Heydər Əliyevin hakimiyyətdən uzaqlaşdırılmasından sonra baş verdi. Həmin vaxta qədər keçmiş SSRİ rəhbərliyinin hərtərəfli dəstəyini alan ermənilərin Azər-baycana qarşı məkrli planlarının reallaşma-sının qarşısını məhz ulu öndər Heydər Əli-yev kəsirdi. Ermənilər və onların himayə-darları yaxşı başa düşürdülər ki, Heydər Əli-yev hakimiyyətdə olduğu müddətdə Azər-baycana qarşı heç bir iddialarını reallaşdır-a bilməyəcəklər.

Artıq sübut olunmuşdur ki, ölkəmizin ermənilər tərəfindən ərazi bütövlüyünə qəsd planı əvvəlcədən planlı şəkildə hazı-rlanmışdı. SSRİ-yə rəhbərlik edən M.Qorba-çovun yanında və Kremldə mərkəzi rəhbər-likdə yer alan ermənilər tərəfindən müdafiə olunan planın reallaşması üçün ciddi işlər görüldürdü. Lakin planın praktik mərhələyə keçməsi Azərbaycan xalqının böyük oğlu-nun SSRİ-də mühüm rəhbər postlardan bir-ində yer aldığı müddət ərzində mümkün-süz idi və bu həqiqətlə ermənilər, onların hi-mayədarları da birmənəli şəkildə barışırdı-lar. Bu səbəbdən ermənilərin təhriki və dik-təsi ilə hərəkət edən M.Qorbaçov ilk növbə-də Heydər Əliyevi tutduğu vəzifədən uzaq-laşdırmağa çalışırdı və təəssüf ki, buna da nail oldu. Heydər Əliyevin hakimiyyətdən uzaqlaşdırılmasının əsas səbəblərindən biri SSRİ siyasi rəhbərliyini ələ almış erməni lobbisinin təsir və təzyiqləri idisə, digər sə-bəb Qorbaçovun subyektiv hissələrin əsiri ol-ması, özündən daha yaxşı idarəçilik qabili-yətinə, səriştəyə malik bir şəxsin Kremldə işləməsini həzm edə bilməməsi idi.

Azərbaycanın böyük oğlu Heydər Əliye-vin Siyasi Bürodan uzaqlaşdırılmasından cəmi 15 gün sonra M.Qorbaçovun xeyir-duası ilə ermənilər Azərbaycana qarşı qəsd planlarının icrasına başladılar. 1987-ci ilin noyabrında M.Qorbaçovun məsləhətçisi olan qatı şovinist A.Aqanbekyanın Parisdə “Humanite” qəzetindəki bəyanatında bildi-rilirdi ki, Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistana verilməsi-nə dair artıq Moskvanın razılığı var. Bütün bunları xatırladan Heydər Əliyev deyirdi: “Siyasi Bürodan istefa verdikdən 15 gün sonra Qarabağ məsələsi ortaya çıxdı. Qor-baçovun ən yaxın adamı, iqtisadi məsələlər üzrə müşaviri, milliyətçə erməni olan pro-fessor Aqanbekyan Parisdə keçirdiyi bir mətbuat konfransında “Dağlıq Qarabağ Er-mənistana verilməlidir” demiş, bu məsələ ilə əlaqədar Qorbaçovu da qızışdırmışdır. Moskvanın Qarabağ əməliyyatı mənim Si-yasi Bürodan getməyimdən 15 gün sonra həyata keçirilməyə başlandı. Deməli, bu plan hələ əvvəlcədən hazırlanmış, lakin tə-biq olunmasına mən ciddi maneə imişəm”.

SSRİ rəhbərliyinin Dağlıq Qarabağın Ermənistana verilməsinə dair razılığının ol-duğu 1988-ci ilin əvvəllərində M.Qorbaço-vun Silva Kaputikyan başda olmaqla, bir qrup şovinist erməni ilə görüşü zamanı da üzə çıxdı. Bunun ardınca Xankəndidə, Ye-revanda antiəzərbaycan və antitürk ruhlu mitinglər genişləndi. Erməni “Qarabağ Komitəsi”, onun Dağlıq Qarabağ Muxtar Vila-yətindəki separatçı-terrorçu təşkilatı “Krunk” gizli fəaliyyətlərinə son qoyaraq açıq şəkildə niyyətlərini bəyan etməyə, Azərbaycanı qarşı ərazi iddiaları səsləndir-məyə başladı. Bunun nəticəsi olaraq ermə-nilər tərəfindən “Miatsum” adlanan hərə-kat da formalaşdırıldı.

O dövrdə Azərbaycana rəhbərlik edən şəxslər artıq özünü qabarıq formada və ay-dın şəkildə büruzə verən Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin çözümü istiqamətində hən-siya praktik addımların atılmasında acizlik nümayiş etdirirdi. Yalnız Kremlin göstərişlə-ri əsasında atılan addımlar Azərbaycan əra-zilərinin qəsb olunması prosesini sürətlən-dirirdi. Qarabağ məsələsinin ortaya çıxması

tərəfindən Xocalının sosial inkişafına dair xüsusi qərar qəbul edilmişdi. Bu qərarla əlaqədar ölkənin müxtəlif rayonları Xocalı-ya və bütövlükdə Qarabağa kömək göstə-rirdi. Azərbaycanın rayonlarından Xocalıya tikinti materialı daşınır, işçi qüvvəsi gəlirdi. Xocalı sürətlə tikilir, genişlənir və gözəl bir şəhərə çevrilirdi.

Ancaq Kremlin xeyir-duası ilə Ermənis-tandan olduğu kimi, Dağlıq Qarabağdan da azərbaycanlıların sıxışdırılıb çıxarılması pro-sesinə start verilmişdi. Təkcə Xankəndidən 18 min azərbaycanlı qovuldu. Xankəndini tərk etməyə məcbur qalan azərbaycanlıla-rın bir qismi yenə də pənah yeri kimi Xocalı-ya üz tutdu. Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərli-yi hadisələrə fəal müdaxilə etmək əvəzinə Kremldən gələn əmrlər əsasında hərəket edir, xalqın taleyinə biganə yanaşırdı.

Belə vəziyyət - Azərbaycan rəhbərliyi-nin fəaliyyətsizliyi, təslimçilik mövqeyi ölkə-mizin əzəli və tarixi ərazisi olan Dağlıq Qara-bağda Ermənistanın mövqeyinin daha da güclənməsinə gətirib çıxarırdı. Erməni se-paratçılarının bu yerlərdə mövqələrinin güclənməsi və ona qarşı rəhbərlik səviyyə-sində ciddi tədbirlərin görülməməsi isə ölkə ərazilərinin itirilməsinin, faciələrin, o cüml-ədən Xocalı soyqırımına gedən yolun başlanğıcını qoyurdu.

SSRİ rəhbərliyi Dağlıq Qarabağın təcrid-cən Azərbaycandan ayrılması üçün müvafiq addımlar atmağa başladı. 1988-ci ilin fevralında Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yal-nız erməni deputatlarının iştirakı ilə keçiril-ən növbədənəknər sessiyası vilayətin Azər-baycanın tərkibindən çıxarılaraq Ermənista-nın inzibati-ərazi bölgüsünə daxil edilməsi barədə qərar qəbul etdi. Azərbaycan SSR Ali Soveti Konstitusiyaya zidd olan qərarı

Xocalı soyqırımı: tarixin qanlı faciəsi

rədd etdikdən sonra Ermənistanın millətçi rəhbərləri “Daşnaksütyun” partiyasının “Türksüz Ermənistan” proqramını həyata keçirməyə başladılar. Bu isə tarixi Azərbay-can torpaqlarında yaranan indiki Ermənis-tan ərazisində olan on minlərlə azərbaycan-lıya qarşı böyük qəddarlıqlarla müşayiət olunan etnik təmizləməyə rəvac verilməsi demək idi.

Köməksiz qalan dinc azərbaycanlı əhali

Elə həmin dövrdə ermənilərin Dağlıq Qarabağda da separatçı fəaliyyəti genişlə-nirdi. Ölkə rəhbərliyindən heç bir kömək görməyən azərbaycanlılar isə yaşadıkları ərazilərin müdafiəsi məqsədilə özləri fəali-yətə başladılar. Ermənilərin qəsbkarlıq niy-yəti bir çox yaşayış məntəqələri kimi, Xocalı-nı da özünümüdafiəsini gücləndirməyə va-dar etdi. 1988-ci il fevralın 12-də Xocalı rəhbərliyi Əsgəranda keçirilən yığıncağa dəvət olundu. Yığıncaqda Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin ikinci katibi V.Konovalovun, şöbə müdiri M.Əsədovun iştirakına baxmayaraq, ermə-nilər Ermənistanı birləşmək istədiklərini açıq şəkildə bəyan etdilər. Xocalının sabiq icra başçısı Elman Məmmədov deyir ki, hə-min yığıncaqdan çıxıb Xocalıya gəldikdən sonra aqsaqqallar və ziyalılarla təcilil görüş keçirərək vəziyyəti müzakirə etdik. Elə hə-min gündən Xocalının və ətraf kəndlərin müdafiəsi üçün müdafiə komitəsi yaradıldı. Xocalının müdafiəsi məqsədilə müdafiə postları formalaşdırıldı. Bu postlara çıxan dəstələrin isə silahları yalnız ov tüfənglərin-dən ibarət idi. Ermənilərin Xocalı və bütöv-lükdə Dağlıq Qarabağ üçün yaratdığı təhlük-ə ilə bağlı Bakıya, Moskvaya sayısız-hesab-sız teleqramlar vurulsa da, nəticəsi olmadı.

Belə bir vaxtda Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların vəziyyəti getdikcə ağırlaş-ırdı. Ermənistanda repressiyaya məruz qa-lan və tarixi ata-baba yurdlarından qovulan soydaşlarımız Azərbaycana pənah gətirə-rək ölkənin müxtəlif yerlərində, o cümlədən Xocalıda məskunlaşdılar. Onlara Xocalı rəh-bərliyi tərəfindən torpaq sahəsinin ayrılma-sını isə nə Əsgəran, nə də Xankəndi qəbul edir və bu qərarı özbaşınalığ kimi qiymət-ləndirirdilər.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ilk günlərindən etibarən Xocalı bu problemin ağırlığını öz üzərində hiss edirdi. Ermənis-tandan qovulmuş soydaşlarımızın və Fər-qanədən olan Ahıska türklərinin böyük bir dəstəsi məhz Xocalıya pənah gətirmişdi. 1500 Ermənistan qaçqını və 495 Ahıska türkü Xocalıda məskunlaşmış, onlara tor-paq sahəsi ayrılmış, evlər tikilmişdi. O döv-rdə, ümumiyyətlə, Xocalıda tikinti-qurucu-luq işləri geniş vüsət alırdı. Belə ki, 1988-ci ilin oktyabrında Azərbaycan hökuməti

tərəfindən Xocalının sosial inkişafına dair xüsusi qərar qəbul edilmişdi. Bu qərarla əlaqədar ölkənin müxtəlif rayonları Xocalı-ya və bütövlükdə Qarabağa kömək göstə-rirdi. Azərbaycanın rayonlarından Xocalıya tikinti materialı daşınır, işçi qüvvəsi gəlirdi. Xocalı sürətlə tikilir, genişlənir və gözəl bir şəhərə çevrilirdi.

Ancaq Kremlin xeyir-duası ilə Ermənis-tandan olduğu kimi, Dağlıq Qarabağdan da azərbaycanlıların sıxışdırılıb çıxarılması pro-sesinə start verilmişdi. Təkcə Xankəndidən 18 min azərbaycanlı qovuldu. Xankəndini tərk etməyə məcbur qalan azərbaycanlıla-rın bir qismi yenə də pənah yeri kimi Xocalı-ya üz tutdu. Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərli-yi hadisələrə fəal müdaxilə etmək əvəzinə Kremldən gələn əmrlər əsasında hərəket edir, xalqın taleyinə biganə yanaşırdı.

Xocalıya ilk böyük hücum

Belə bir vaxtda Dağlıq Qarabağda yaşa-nan qarşıdurmanın xarakterik xüsusiyyətlə-rindən biri yollarda “daş müharibəsi”nin getməsi idi. Bu, əsas etibarı ilə Xankəndi-Xocalı-Əsgəran arasında özünü göstərirdi. Həmin istiqamətdə keçən yoldan azərbay-canlılara məxsus avtomobilləri ermənilər daşa tutur, onları əzir, sahiblərinə müxtəlif xəsarətlər yetirirdilər. Bunun əvəzi isə daha çox Əsgəranda Xankəndiyə, habelə əks istiqamətdə hərəket edən və beləliklə, Xocalı-dan keçmək məcburiyyətində qalan ermə-nilərə məxsus avtomobillərdən çıxılırdı. Ona görə də ermənilər Xocalı maneəsinin müm-kün qədər təc neytrallaşdırılmasına çalışır və bir həmlə ilə Xocalını məhv edəcəklərinə inanırdılar. Elə bu məqsədlə də 1988-ci il sentyabrın 18-də Xankəndidə keçirilən nü-

lik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə əz-mi vurulmaq idi. Bununla da ermənilər sovet ordusunun 366-cı alayının köməyiylə tarixdə ən qanlı səhifələrdən birinin yazılmasına nail ola bildilər. Beləliklə, ötən əsrdə Xocalı daha bir faciə yaşamış oldu. Həmin faciə-dən əvvəl də Xocalı öz tarixində bir neçə də-fə erməni təcavüzünə məruz qalmış, soyqı-rımlarına uğramışdı. Təkcə XX əsrin əvvəl-lərində - 1905, 1906, 1917 və 1918-ci il-lərdə Xocalı dörd dəfə erməni təcavüzünə məruz qalmış, yandırılmış, talan edilmiş, dağıdılmış, lakin yenidən bərpa olunmuş və yaşamışdı. Amma tarix Xocalını daha bir qanlı faciə ilə sınağa çəkməyə hazırlamış.

Ermənilərin niyyətini yaxşı bilən Xocalı sakinləri müəyyən müdafiə tədbirləri görür-dülər. Düşmən isə yaxşı anlayırdı ki, Xocalı-nın ələ keçirilməsi Qarabağ münaqişəsinin sonrakı taleyində həlledici rol oynayan əsas məqamlar sırasındadır. Ermənilərin diqqət-i Xocalıya cəlb edən önəmli səbəblərdən biri onun geostrateji mövqeyi idi. 7000 əha-lisi olan Xocalı Xankəndidən 10 kilometr cənub-şərqdə, dağ silsiləsində, Ağdam-Şuşa, Əsgəran-Xankəndi yollarının üstündə yer-ləşir. Qarabağdakı yeganə hava limanı da məhz Xocalıda idi. Ermənilərin əsas istəklə-rindən biri məhz buradakı hava limanı vasi-təsilə Ermənistanla daha rahat əlaqə yara-dılmasına nail olmaq idi. Onların əsas yükü silah və xarici ölkələrdən köməyə gələn kö-nüllü və muzdlu əsgərlər idi. Dünyanın hər yerindən Dağlıq Qarabağ ermənilərinə kö-mək etmək üçün erməni könüllüləri daşınır-dı. 1990-cı ilin noyabrında Əlif Hacıyev Xo-calı təyyarə limanında Xətt Daxili İşlər Böl-məsinin rəisi və Xocalı aeroportunun ko-mendantı təyin olundu. Bu, ermənilərin sil-ah daşımасыnın qarşısını müəyyən qədər aldı. Lakin yollarda qətl və təxribat hadisələri davam edirdi.

Xocalı soyqırımı:

1991-ci ilin sonlarında SSRİ-nin dağıl-ması ilə keçmiş sovet məkanında yeni geo-siyasi sərəit yarandı. Ermənistan, faktiki olaraq, Azərbaycana qarşı açıq və ədalətsiz müharibəyə başladı. Ermənistanın hərbi birləşmələri Azərbaycanın sərhədlərini poz-uz Qarabağa daxil oldu və Dağlıq Qaraba-ğın erməni separatçıları-terrorçuları ilə bir-ləşərək Azərbaycan torpaqlarının işğalına başladı. Moskvadan və xaricdəki erməni diasporundan verilən dəstək, ovaxtkı Azər-baycan rəhbərliyinin yarıtmaz siyasəti nəti-cəsində ciddi müqavimətlə üzleşməyən er-mənilər 1991-ci ilin oktyabrında Tuğ və Salakətin kəndlərini işğal etdilər. Bunun ardınca Xocavənd də işğalçıların nəzarəti altına keçdi.

Erməni işğalına qarşı sipər

O dövrdə Xocalı yenə də ermənilərin işğal siyasətinin daha sürətlə genişlənmə-sinə mane olurdu. Belə ki, ermənilər azər-baycanlılar yaşayan kəndlərə hücum edən-də Xankəndiyə və ermənilərin məskunlaş-dıqları digər yerləre Xocalıdan müqavimət göstərilib və düşmənin öz niyyətini həyata keçirməsinə maneələr yaradılırdı. Lakin Xocalıya və Qarabağın düşmən hücumuna məruz qalan digər bölgələrinə ovaxtkı Azərbaycan iqtidarı tərəfindən lazımi yar-dımlar edilməməsi və hakimiyyət uğrunda gedən savaشل ermənilərin öz niyyətini da-ha asan reallaşdırmalarına imkan verirdi. Məhz bunun nəticəsində 1992-ci il yanvar-ın 10-da ermənilər Axullu kəndini zəbt edə bildilər. Elə həmin ilin fevralında Malıbəyli və Quşçular kəndləri hücumə məruz qaldı. Xankəndidə yerləşən 366-cı alayın bilavə-sitə iştirakı ilə bu kəndlər də ermənilər tə-rəfindən işğal olundu. Malıbəyli və Quşçu-lar kəndlərinin işğalından bir neçə gün sonra Dağlıq Qarabağın ən iri yaşayış məskən-lərindən olan Qaradağlı yenə də 366-cı motoatıcı alayın əsgər və zabit heyəti, eləcə də müxtəlif xarici ölkələrdən gətirilmiş muzdlu döyüşçülər hesabına ermənilərin əlinə keçdi.

Artıq 1992-ci il fevralın 18-də Xocalı istiqamətində olan yaşayış məntəqələri azər-baycanlılardan təmizlənmiş, yüksək möv-qələr ermənilər tərəfindən tutulmuşdu. İndi ermənilər üçün əsas hədəf Xocalı idi. Xocalı isə vəziyyət getdikcə ağırlaşırıdı. Şəhər 1991-ci ilin oktyabrından blokadada idi. Oktyabrın 30-dan etibarən şəhərə gələn bütün avtomobil yolları bağlanmış, Xocalı ilə əlaqə saxlamaq üçün yeganə nəqliyyat vasitəsi vertolyot qalmışdı. Belə vəziyyət şə-hərə özünümüdafiə üçün silah, ərzaq və di-gər zəruri məhsulların çatdırılmasında ciddi problemlər yaradırdı. Ermənilərin hücumları isə ara vermirdi. 1991-ci il sentyabr ayının 24-də Ağdamdan Xocalıya fəhlə gətirən av-

tobus Əsgəranda daşqalaq edildi, sürücü və sərnisinlər ağır yaralandılar. Bundan iki gün sonra isə Xocalı polis şöbəsinin iki əməkdaşı məsində atəşə tutulub qətlə yeti-rildi. Ətraf erməni kəndlərindən hər gecə Xocalı “Alazan” və “Kristal” raket qurula-rından atəşə tutulurdu. Noyabr ayından isə Xocalının Ağdama və Şuşaya çıxış yolları ta-mamilə bağlandı.

Həmin dövrdə Dağlıq Qarabağda ermə-ni separatçıları daha da fəallaşdılar, 1991-ci ilin sentyabrında “Dağlıq Qarabağ respubli-kası” adlanan onuncaq dövlət yaradıldığını bildirdilər. Noyabr ayının 26-da isə Azər-baycan Ali Soveti Dağlıq Qarabağın muxtar vilayət statusunun ləğv olunduğunu bəyan etdi.

Proseslərin gedışı gərginliyi daha da ağırlaşdırırdı. Təcrid vəziyyətinə düşmüş Xocalıya sonuncu vertolyot 1992-ci il yan-var ayının 28-də endi. Şuşa səmasında müli-ki vertolyotun vurulması və içərisindəki 40 nəfər azərbaycanlının həlak olmasıyla şə-hərlə hava əlaqəsi də kəsildi. Yanvarın 2-dən Xocalıya elektrik enerjisi də verilmirdi. Xocalılılar ancaq öz hünərləri və şəhər mü-dafiəçilərinin cəsurluğu sayəsində yaşayır və müdafiə olunurdular. Şəhərin müdafiəsi əsasən avtomat və ov tüfəngləri ilə silahlan-mış yerli özünümüdafiə dəstəsində, yerli millis qüvvələrdən və Milli Ordunun dö-yüşçülərindən təşkil olunmuşdu.

Fevralın ikinci yarısından başlayaraq erməni silahlı dəstələri tərəfindən mühasirəyə alınmış Xocalı hər gün toplardan, ağır texnikadan atəşə tutulur, erməni dəstələri-nin həmlələrinə məruz qalırdı. Şəhəri əhatə edən Daşbulaq, Məhdikənd, Balıca, Həsən-abad, Pirəməki, Noraguh və Mirzacan kənd-lərinə avtomat və pulemyotlarla silahlanmış yüzlərlə erməni yaraqlısı, “Alazan” raket qurğuları, PDM, ZTR və tanklar cəmlənmiş-di. Qüvvələrin əsas hissəsi isə Xankəndidə və Əsgəranda hücum əmrinə hazır dayan-mışdı. Həmin dövrdə şəhərdə hələ 3 min nəfər yerli əhali olsa da, Xocalıya vertolyot da göndərilirdi. Ermənilər işçr canlı qüvv-ə, istərsə də hərbi texnika və silah sardan xocalılılardan müqayisəedilməz dərəcədə üstün idilər. Buna baxmayaraq, ölkə rəh-bərliyi şəhərin xilası istiqamətində heç bir tədbir görmürdü.

Halbuki düşmənin Xocalını yeni əsas hədəf kimi seçməsi və buraya hücumə hazırlaşması barədə ovaxtkı Azərbaycan rəh-bərliyinə lazımi məlumat verilmişdi. Baş verənlərdən mərkəzi hakimiyyət tam xəbərd-ardı. Təəssüf ki, heç bir tədbir görülmədi. Həmin vaxtlar hakimiyyətə gəlmək istəyən AXC də bir tərəfdən hakimiyyəti iflic vəzi-yətinə salmışdı. İqtidardakı qüvvə isə haki-miyyətin qoruyub saxlamaq istəyirdi. Bakı-da hakimiyyət davası gətdiyindən təkcə Xo-calı yox, bütün Qarabağ taleyin ümidinə bu-raxılmışdı. Belə vəziyyət erməniləri daha da şirnikləndirir, Xocalını ələ keçirmək planları-nı tez həyata keçirilməsi üçün onlara stim-ul verirdi.

Tarixə qanla yazılan gün

Yaranan vəziyyətdən maksimum fay-dalanmağa çalışın ermənilər Xocalını daha tez ələ keçirməyə səy göstərirdilər. 1992-ci il fevralın 25-də saat 22 radələrində Er-mənistandan Azərbaycan Respublikası ərazisinə keçirilmiş silahlı qüvvələr, habelə Dağlıq Qarabağın millətçi ermənilərindən təşkil olunmuş qanunsuz silahlı dəstələr keçmiş SSRİ Müdafiə Nazirliyinin 366-cı motoatıcı alayının komandiri heyət və hərbi texnikası ilə birgə Xocalı şəhərinə hücumə keçdilər. Hücumda 366-cı alayın komandi-ri Zərviqorov Yuri Yureviç və mayor Ohan-yan Seyran Museqovlçin komandanlığı al-tında alayın 2-ci batalyonu, Nabokix Yevge-ni Aleksandroviçin komandanlığı altında 3-cü batalyonu, həmçinin 1-ci batalyonun qəragah rəisi Çitciyan Valeri İsaakoviç, ha-belə alayda xidmət edən 50-dən çox ermə-ni və digər millətlərdən olan zabit və gizirlər iştirak edirdilər. Eyni zamanda hücum za-manı 90-dan çox tank, piyadaların döyüş maşını, top və digər müasir hərbi texnika-dan istifadə olundu.

Hücumdan əvvəl şəhər şiddətli top atə-sinə tutuldu. Güclü artilneriya atəşi şəhərdə olan müdafiə postlarını və müdafiə nöqtəle-rini sıradan çıxardı. Bundan sonra gecə saat 1-dən başlayaraq 4-ə qədər piyadaların xə-hərə daxil olması davam etdi. Şəhərdə axı-ncı müqavimət nöqtəsi şəhər saat 7-də susduruldu. Bu zaman yenə də 366-cı ala-yın texnikasından istifadə olundu.

Beləliklə, ermənilər çoxsaylı tanklar, PDM və zirehli transportyorların müşa-yiyyətlə Xocalını ələ keçirdilər. Onlar şəhərə daxil olduqdan sonra dinc əhalini xüsusi amansızlıqla qətlə yetirməyə başladılar. Az-ğılaşmış düşmən mülki əhaliyə, o cümlə-dən qadınlara, uşaqlara, qocalara, bir sözlə, qarşılarına çıxan hər kəsə müxtəlif çaplı od-lu silahlardan atəş açır, hərbi texnikanın alti-na salıb əzir, mühasirədən çıxıb qaçmağa müvəffəq olanları isə yollarda, keçidlərdə, meşələrdə təqib edərək vəhşicəsinə öldür-rüdülər. Əsir və girov götürdükləri azərbay-canlılara aman vermir, işğanca ilə qətlə yetirirdilər.

(ardı var)

Rəşad CƏFƏRLİ,
“Azərbaycan”